Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce Inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la adou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu.

Nr. 37. Sibiiu, 9/21 Maiu 1879. **Anulu II.**

Proiectulu de lege pentru magiarisare in cas'a Magnatiloru.

Acelu proiectu fatale trecù in desbaterea lordiloru Ungariei in 13/1 Maiu a. c. Conformu vechiului usu, cas'a magnatiloru nu se compune, cá Senatulu din alte tieri europene constitutionali, din membrii alesi, sau incai denumiti de càtra monarchu pentru merite mari, ci toti magnatii, adeca baroni, grafi, principi, toti prefectii comitateloru, toti archiepiscopii si episcopii r.-catholici si gr.-orientali sunt membrii nascuti, membrii de jure et de facto, indata-ce au etatea de 24 de ani! Asia cas'a magnatiloru, sau daca voiti, senatulu, corpulu ponderatoriu alu Ungariei, are preste 700 de membrii, din cari inse cei mai multi absenta, remanu pe unde le place, numai la siedintie nu mergu. Nici-odata acelea absentari n'au batutu asia tare la ochi, cá tocma in 13 Maiu a. c. Din mai bine de 700 membrii venisera abia 40; la desbateri inse au assistatu numai 34, in care numeru fusera si archipastorii romani de ambele confessiuni.

Acestea informatiuni ne sunt fórte necessarie din diverse cause pentru viitoriu; cà-ci aci isi pune fia-cine intrebarea si fàra voi'a sa: Ce lege póte se fia aceea, de care magnatii tierei nu se interessédia intru nimicu? Sau: Nu cumva magnatii au renuntiatu la dreptulu loru de legislatori?

Chiaru si dintre archiereii rom.-catholici au fostu prea pucini. Archiepiscopulu Lud. Haynald dela Calocea avuse chiaru referad'a legei de magiarisare; dara dupace primise scirea cà'i vene dela Rom'a caciul'a de cardinalu, a lasatu referad'a si au alergatu acasa. Cei doi episcopi ruteni au venitu numai a dou'a di, dara n'au vorbitu nimicu.

Pe la 11 óre a. m. venerabilele presiedente Georgie Mailath deschise siedinti'a. Notari: comitele supremu Desideriu Groman si comitele E. Pallavicini.

Dupa una mica cestiune economica, proiectulu legei de magiarisare se dà in discussiunea casei. Gromon dà lectura raportului in loculu lui Haynald.

Dintre ministrii era de facia numai A. Trefort, carele si ia cuventulu. Dn. ministru nu face mai multu, de càtu repete càteva argumente cunoscute bine din lucrarile comissiunei dietale si din desbaterile casei deputatiloru, dara escel. se parea cà e fórte nacajitu pe cineva, cà-ci folosía terminii de agitatori si seducatori; protesta cà nu vrea se magiarisedie nimeni, dara insistea cu tóte poterile pentru càtu mai curend'a votare a legei; se apara de prepusulu, cá si cum ar cugetá se sparga prin autonomi'a bisericeloru, dà inse inspectoriloru dreptu aprópe suveranu asia, in càtu asia numitele comissiuni scolastice se remana facia cu ei numai ca nesce marionette, papusiarii. Ii respunde mai anteiu mitropolitulu de A.-Iuli'a. (vedi:)

Cuventarea *)

Es. Sale Metropolitului Dr. Ioane Vancea de Butés'a tînuta in cas'a Magnatiloru la 13 Maiu 1879 cu ocasiunea desbaterei proiectului pentru introducerea limbei magiare cá studiu obligatu in tóte scolele poporale.

„Exellentissime Dle Presiedinte!

Mariti Domni Magnati!

Interesulu viu, ce a produsu proiectulu acesta in tote pàrtile, din mai multe privintie me indémna si pe mine, ca facia de elu se desemnu positiunea, ce cugetu, cà potu ocupá. Voiu graí despre elu nu din doru de-a jocá rola, nu din prejudeciu, cà asia ce-va nu permite nice etatea nice positiunea mea; ci voiu graí din doue puncte de vedere juridice, si anume antaiu spre lamurirea si ilustrarea dreptatii si-a ecuitatii, a dou'a pentru inplinirea detorintiei, ce simtiescu. Dara insa-si natur'a pertractarii publice inca aduce cu sene, cá la obiectulu de sub discussiune se póta graí liberu totu celu ce este chiamatu spre acea, ori doresce a graí pentru, ori in contra lui.

De-orace inse resultatulu acestui proiectu de lege acum nu-lu cunósce inca nice una dintre parti, acestea nu potu graí decàtu despre eventualitati. Una astepta dela elu resultatele cele mai bune, ér' alalta-lu considera de sorgintea unoru ingrigiri preste mesura mari. Si fiendu-cà nice una dintre parti in presente nu póte aretá resultate, ambe stau pre aceasi basa juridica, si nice una nu póte inputá nemicu celei alalte.

Dupa-ce proiectulu de lege maneca din consideratiunea insemnatatii limbei de statu, fia-mi iertatu si mie a atinge in cuvente pucine valórea si pretiulu limbei in genere. Cu totii scimu, cum-cà celu ce-si scie presentá limb'a, cá daru alu lui Dumnedieu, amesuratu valórei celei mari a ei, in aceea afla si posiede unu tesauru, de care nice in cugetu nu este aplecatu a se desparti; si pre dreptulu, pentru-cà limb'a pentru prim'a desvoltare spirituale este unu mediu distinsu, unu nutritoriu fidelu si neintreruptu alu ei, si unu factoru principale in tóte manifestarile vietii publice ale fiintiei omenesci. De aci provene stim'a càtra dins'a, de aci iubirea si insufletirea pentru dins'a; de aci provene si zelosi'a acea frageda, cu care-si grigesce fia-cine limb'a sa si este gat'a a o aperá, de oricàte ori se pare a ~~fi~~ amenintiá, fia si numai umbr'a unui pericolu.

Marturisescu, cà pre lunga tóta stim'a si simpathi'a cu care me portu càtra limb'a statului, esprimu numai starea reale a lucrului si adeverulu, candu afirmu, cà totu ce am disu despre natur'a limbei, s'a intemplatu si cu respectu la proiectulu de lege. Cà-ci si prim'a faima despre elu dede multor'a, cu distingere la noi la romani, ansa de preingrigire si li desteptà temerea jalusa. Simptomele aceste inse nu sunt acomodate spre a consolidá acea incredere inprumutata si bun'a intielegere, carea o dorimu din sufletu; precum este certa si fapt'a acea, cà fórte multi barbati de specialitate nice din punctu de vedere alu educatiunei, nice din respectulu progresului in instructiune nu afla consultu, nice din considerari metodice nu judeca de scoposu, cá limb'a de statu se se introduca in scólele poporali confessionali, respective nationali astfeliu, càtu se pretindia terenu pentru sene, si respective se formedie obiectu de invetiamentu in scóle de acele, cari nu sunt destinate pentru invetiarea limbeloru, ci pentru procurarea celoru mai necesarie cunoscintie si cualificari pentru viétia.

Dara nice nu se póte supune, cà nisce prunci restrinsi la pricepere, cari nice limb'a loru materna nu o cunoscu cum se cuvene, si asia cu invetiarea ei inca sentiescu greutate ostenitória, aru fi in stare a-si apropriá una limba loru de totu necunoscuta, precum pune in prospectu proiectulu de lege. Din parte-mi nu credu acésta, din contra asia tienu, cà resultatulu asteptatu, puru si simplu nu se va poté dobendí; pentru-cà decumva spre invetiarea limbei de statu se va folosí numai atàta timpu, càtu spre unulu din alalte obiecte, atunci se póte afirmá cu

*) Reproducemu acésta apologia eminenta asia, dupa cum se afla publicata in Suplementulu „Foiei scolastece“ Nr. 9 din Blasiu. Red. Obs.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Victimele gubernului pasialeloru.

Naratiune istorica de: C. Bolanden.

Trad. de: J. Marchesiu.

(Urmare.)

— Chiaru acésta i-mi causédia órecare neplaceri — respunse Piccolo — nu sunt nascutu pentru diplomatia si totusi sunt constrinsu a debutá pe terenulu acesta. Pasi'a Mustafa in privinti'a calitatiloru diplomatice me intrece — Inse cu tóte acesta iti-voiu descoperi ceva din planurile petrecerei mele. — De siguru scii, cà naile poteriloru europene circulédia pe malulu provinciei resculate. — Scopulu nailoru de resbelu e, cá se apere viéti'a si averea supusiloru loru. — In Hertiegovin'a dejá a eruptu rescól'a, inse, precum se scie, Russi'a patronédia interesele crestiniloru din Orientu. Eu sunt aci cá se observu decursulu evenimenteloru si la tempulu seu se potu relationá despre tóte. — Atata iti potu spune.

— Te intielegu amice Piccolo, missiunea dtale este a serví interesele nefericitiloru acestora.

Conversatiunea ér' o intrerupse sgomotulu unei glóte. — Se ivi ér' o grupa de ómeni condusi de multime de ostasi inarmati, dupa acestia venea unu numeru considerabile de bosniaci juni si betrani. — Nefericitii erau in fiéra, unii dintre densii in urm'a loviturelor crancene, erau acoperiti de sange. — Vestmintele loru sdrentióse demonstrá o miseria mare. — Pórt'a unui edificiu publicu se deschide si grupulu amintitu intra inlaintru.

— Ce e acésta? intreba Osterman, dóra sunt prisonieri chrestini din Hertiegovin'a?

— Nici decatu, sunt chrestini din Bosni'a, respunse diplomatulu russescu.

Nefericitii acesti'a au devenitu insolventi in urm'a impositeloru colosale, va se dica nu sunt in stare a plati tributulu pretinsu de Mustafa-pasi'a. — Acuma toti se internédia in Turci'a, unde ii folosescu la diverse lucrari publice, pana candu isi refuescu contributiunea inpusa.

— Dar pruncii loru, in urm'a internarei, voru murí de fóme! Este o barbaria ne mai audita! dise Osterman.

Cuvintele din urma Piccolo nu le audi, de óre-ce se duse rapede in directiunea unde erau grupati cativa bosniaci si le adresà urmatórele cuvinte:

— Curagiu amicii mei, nu desperati, cà-ci Russi'a se interesédia de coreligionarii sei. Dicundu acestea, ér' se intórse la Osterman si i dise:

— Asculta, preste cateva dile vomu merge in palatulu pasiei, unde te voiu recomendá Escelentiei Sale. — Artistulu ilu privi surprinsu.

— Ce voiesci, se mergemu la unu barbaru, la unu tiranu, care causédia atatea nefericiri chrestiniloru acestora? Voiu renuntia la fericirea acésta. Nu vreau se viu in contactu cu acestu monstru.

— Te insieli — replica Piccolo, déca cugeti asia ceva despre pasi'a. — Densulu este omu finu, de o cultura moderna, afabilu si totuodata si amicu alu artei. — Mi este cunoscutu si amicu bunu, i-am facutu cunoscinti'a in Petersburg. — E diplomatu renumitu si inteligentu. — De vei veni, te vei convinge. — Cu aceste luandu de bratiu pe Osterman ilu conduse la locuinti'a sa.

Preste cateva dile pornira amicii nostri spre palatulu frumosu alu pasiei. — Dupa ce urcara mai multe trepte, servitoriulu pasiei i conduse prin mai multe camere intr'unu salonu pomposu, mobilatu cu lucsu orientalu. — Mustafa ocupá locu in midiuloculu salonului. Erá omu inaltu, intr'o mant'a lunga, ce-i acoperea totu corpulu. — Fisionomi'a lui in momentulu, in care intrara la dinsulu amicii nostrii, aparù fórte simpathica.

— Acum sunt convinsu, cá esti omu de parola, esclama Mustafa; cugetam, cà nu vei veni se continuamu parthi'a de siachu.

Escelentia, imi iau libertate a ve recomendá pre dlu Osterman artistu din Helveti'a, unu amicu alu meu. — Osterman isi pleca putintelu capulu cu o elegantia fina. —

— Me bucuru, cà amu onóre de a conveni cu unu artistu, de órece si eu sunt amicu alu artei. — Dle Osterman, ai tablouri gat'a aici?

— Am Escelentia!

— Prin urmare ai venitu in Bosni'a se studiedi regiunile nóstre pitoresci? Permite-mi se privescu pe ale d-tale.

— Fórte bucurosu — replica Osterman desfacéndusi albumulu. Pasi'a dupa ce privi schitiele, isi increti fruntea, cà-ci intre altele, observa o schitia care reproducea miseri'a unei comune din Hertiegovin'a, unde esecutorii de dare jafuira totu dela sermanulu tieranu, lasandu-lu radiamatu de paretii colibei sale intr'o desperatiune nespusa, pre candu pruncii ii plangeau in giuru de fóme. — Sub desemnu se aflau urmatórele cuvinte: Ultim'a solvire de contributiune in Hertiegovin'a. — Pasi'a privi lungu acelu desemnu, fóra a manifesta vre-o iritatiune. — In urma cu cea mai mare linisce se intórse la artistu, si dise:

— Dle Osterman, iti poftescu succesu pe acésta cariera frumósa. Dupa aceste, Mustafa foiletandu mai de parte prin albumu afla unu altu desemnu representandu scen'a: candu mohamedanii atacara o beserica chrestina jefuindu-o si macelandu pe toti crestinii, cari se aflau in giurulu ei. — Inscriptiunea din josu erá: Libertatea consciintiei in Turci'a.

— Dta dle Osterman, imitezi fórte bine natur'a, ceea ce 'ti servesce spre lauda si totuodata e unu documentu adeveratu alu talentului eminentu, de care dispui, replica de nou Mustafa.

— Escelentia, nu meritu complimentulu acesta.

Dupa aceste pasi'a i conduse intr'o camera, in care pe o mésa erá asiediatu unu siachu, ér o alta mésa erá incarcata cu diverse mancari si beuturi. — Langa usia erau doui servitori negrii, cari in totu momentulu asteptau ordinele Escelentiei sale.

securitate, cà pruncii nu voru fi in stare de a o invetiá.

Noi caroru limb'a magiara nu ne este limb'a materna, ci o amu invetiatu-o, noi potemu spune, càta ostenéla si càtu tempu se recere, pentru-cá omulu se o póta invetiá. Asia dara pentru-cá propunerea limbei de statu totu se aiba resultatu, intrevene alternativ'a aceea, cà spre invetiarea ei sau se va folosí tempu mai multu, carele se va subtrage dela alalte obiecte de invetiamentu, si asia acésta se va face cu daun'a si cotirea celoru alalte obiecte, sau pentru invetiarea limbei de statu si fàra voia se va propune si unu obiectu in limb'a aceea, cá pruncii se aiba esercitiu si cá mai usioru se póta invetiá limb'a; acésta inse chiaru ar' justificá preingrigirile si zelosiele acele, cari se ivescu si aréta din partea multora.

Inse déca luamu lucrulu practice, si cautamu la partea practica a lui, celu pucinu eu nu potu intielege, pentru ce cunóscerea limbei de statu ar' fi atàtu de necesaria popóraloru de alta limba, cari cea mai mare parte se ocupa cu agricultur'a, in càtu se trebuesca paragrafi atàtu de aspri pentru decretarea ei. Au pàna aci nu s'au sciutu intielege locuitorii patriei de limbe diverse? sau póte proiectulu acesta tinde si intr' acolo, cá se ajute comunicatiunea in sinulu societatii, pentru-cà dóra acea in decursulu celoru una mie de ani trecuti ar' fi suferitu? Inse déca luamu in mana istori'a, de pre paginele ei invetiamu, cà Ungari'a nice una data n'a fostu mai ferice si mai respectata de straini, de càtu in dilele regiloru Ludovicu celu mare si Matí'a, macaru cà pre atunci abia a mil'a parte din locuitori intielegea limb'a statului, carea erá cea latina.

De ací se potu scóte trei invetiature: antaiu cà statulu póte fi tare si vediutu, si déca nu toti cetatianii lui i cunoscu limb'a; — a dou'a, cà patri'a póte fi fericita si popórale ei indestulite, fàra cá fericirea aceleia si iudestulirea acestora se depinda dela cunóscerea limbei de statu; — a trei'a, cà patriotismulu, iubirea patriei, nu este inpreunata cu cunóscerea limbei de statu; pentru-cà fia-cine-si iubesce patri'a, cá pre mam'a-sa dulce, nutritori'a si ingrigitori'a sa, carea i asecura viéti'a, averea, religiunea si datinele, i concede deprinderea acelora, si asia ocrotesce si apera totu, ce este iubitu si pretiosu in ochii nostri, asia dara cine se nu o iubésca?

Dara pàna aci poporale cu limbe diferite, cari sunt in comerciu unele cu altele, nu s'au intielesu intre sene? si nu va urmá acésta totu asia si pre venitoriu? de ori-càte ori voru vení intre inpregiurari de asia, au nu voru invetiá limb'a acea, limb'a statului, carea representa si inaintédia interesele loru? Dá, voru invetiá-o, si din indemnulu interesului propriu de securu voru invetiá-o mai bine, decàtu prin astfeliu de coactiune, carea — se marturisimu adeverulu — totu-deauna esta inpreunata cu instrainarea si anxietatea, — si de au fostu tempuri, cari se fia recerutu delaturarea instrainarii si-a pre'ngrigiriloru, aceste cu destingere acum aru trebui delaturate, cá nice numele se nu li se cunósca intre popórale de vitia diferita.

Éra aceea nu se póte pretinde, ba nice asteptá, cá poporulu de rendu preste totu se intieléga si vorbésca doue limbe; lucrulu acesta nu se póte realisá fiendu in sene inpossibilu, si din caus'a aceea numai prin ajutoriulu scoleloru poporale nu se póte indeplini. Asia ceva se póte asteptá numai dela individi culti; éra cu respectu la acestia s'au facutu dispositiunile necessarie, in poterea caroru limb'a statului se propune in tóte scólele mai inalte, si in cele romane, si inca — potu asecurá — cu succesu bunu.

Apoi argumentulu si motivulu acela, cà diferitele nationalitati intru interesulu loru propriu aru fi avisate a invetiá limb'a magiara, pentru-cà prin invetiarea ei multi membri culti de-ai loru si-aru póte asicurá venitoriulu, deschidiendu-li-se possibilitatea de-a fi considerati la inplerea oficieloru, — acestu motivu si argumentatiune, cu respectu la introducerea limbei de statu in scól'a poporale, marturisescu sinceru, voiesce a probá prea multu, si din caus'a aceea nu probédia nimicu; pentru-cà déca ar' stá acésta, resultatulu ar' fi, cá se se póta sperá, cà toti acelia cari au invetiatu limb'a de statu, potu avé prospecte secure, cá se capete aplicatiune (in ce-va oficiu). Macaru cà asia credu cà nime nu voiesce a considerá lucrulu asia si alu deduce pàna acolo. Dá, individi de acelia, cari s'au cualificatu, si si-au castigatu si cunoscinti'a limbei de statu, acelia potu avé prospecte, — inse numerulu acestora atàtu de mica parte este din intregu poporulu. Aci numai acea ar' fi de doritu, cá celu pucinu acelia se fia aplicati, cari cunoscu limb'a magiara si posiedu cualificatiunea receruta; dar' trebue se marturisescu, pentru-cà esprimu adeverulu, cà si eu insu-mi am auditu multe plangeri, cà dintre romani nu multi se inpartasiescu din astfeliu de favóre.

Dar' se vedemu acum starea presente a invetiatoriloru dela scólele poporali, si se esaminamu urmarile, cari proiectulu le va avé pentru acestia, déca va devení lege. Pentru-cá se me restringu numai la cerculu meu de activitate, cu respectu la dieces'a mea archiepiscopésca aflu, cumcà intre vreo 500 de invetiatori, nu dicu multu candu afirmu, cà nice $^2/_5$ parti nu intielege limb'a statului; si relate la proiectulu de lege si la tempulu, carele se prefige pentru invetiarea ei, potu dice, cà respectivii nu voru fi in stare de-a o invetiá, éra numerulu acestor'a este mare si considerabilu. In sensulu legii ce se va intemplá cu invetiatorii acestia? Dela rigórea legei si aplicarea ei si mai rigorósa mai cà nu se va poté asteptá altu ceva, decatu aceea, cá invetiatorii de categori'a acésta se fia scosi din posturile loru. Inse care va fi sórtea loru, ce voru face dupa aceea; pentru-cà avere din mic'a leafa anuale nu si-au potutu castigá, fiindu-cà dintr' aceea abia si-au traganatu viéti'a de pe una di pe alta; éra la lucru nu se voru poté aplicá, pentru-cà anii teneretieloru, intru cari ar fi potutu invetiá a lucrá, i-au intorsu spre cultivarea si cualificarea sa pentru carier'a invetiatorésca. Ce se va alege dara dintr' aceli-a, cari s'au cualificatu nutrindu-se cu acea sperare dulce, cà dupa cualificatiunea castigata potu asecurá atatu siesi, càtu si aloru sei provedere cuvenintiósa si venitoriu securu, déca voru fi delaturati din posturile loru, cine li va restitui spesele facute? cine li va asecurá venitoriulu?

Va luá asupra-si sarcin'a acésta fondulu regnicolariu pentru pensionarea invetiatoriloru? Intr' adeveru, dreptatea si ecuitatea ar recere, cá asia se se intemple. Din respectulu dreptatiei s'aru cuvení se se intemple asia, pentru-cà aceli invetiatori in fia-care anu si-au platitu competintiele anuale, cari s'au esecutatu dela dinsii de multe ori lipsindu-se si de panea de tóte dilele, — prin ce dinsii si-au castigatu si dreptu spre aceea. Éra din respectulu ecuitatii pentru aceea, ca dinsii ar fi scosi din posturile loru fara vin'a propria, — de nu cumva ore-cine le-ar inputá de vina, ca nu sciu, ce „nu au potutu invetia.“ Éra dela celu ce scurteza pre unu nevinovatu in provederea sa, ecuitatea cere, cá se-lu despagubésca.

De-ore-ce inse nu se póte sperá, cá cine-va se rebonifice invetiatoriloru tóte aceste, invetiatorii voru fi redusi la sórtea de-a nu avé panea de tóte dilele, voru flamendi in sensulu strinsu alu cuventului, si inpreuna cu familiele loru voru inmulti cét'a celoru lipsiti, si voru spori numerulu malcontentiloru, — care lucru (asia credu) nu va fi nici in interesulu statului, nice spre binele societatii, din contra eu me temu, cà se va intempla chiaru contrariulu. Óre eventualitatile aceste luatu-s'au la tempulu seu in considerare? eu nu sciu; dara aceea un'a o sciu si recunoscu, ca legea trebue se fia drépta, carea cá atare de-si pedepsesce, nice candu nu duce la desperare, pentru-cà atunci si consciinti'a inpreuna cu legea condémna pre celu vinovatu.

Inse ce se va intemplá cu scólele poporale, ce ar remané fara invetiatori? Cá ele se stea asia, este cu nepotintia, de-órece si legea inca opresce. Ce se va intemplá dara cu ele? Trebue se se provédia cu invetiatori. Dar' cine le va provedé? Auctoritatile baseresci pre lunga tóta bunavointi'a nu voru fi in stare de a le provedé pre tóte cu invetiatori de aceli-a, cari se posiedia si recerintiele cele noue. Asia dara acésta va trebui se o faca altu cine-va, — si cine va fi altulu acest'a? de nu insu-si statulu. Dara statulu nu ar póte se provédia scólele poporali ale confessiuniloru, decatu cu delaturarea legiloru patriei, anume a prescrieriloru art. 33 si 34 din 1868, si cu nebagarea in sama a autonomiei confessiuniloru respective.

Si óre insusi statulu de unde va poté luá numerulu recerutu de invetiatori? Fara indoiéla, de unde-i va aflá. Si asia se póte intemplá, cà si acum avemu casuri, cá la scólele romane ale greco-catholiciloru se se aplice invetiatori de aceli-a, cari nice dupa nationalitate nu sunt romani, nice dupa religiune nu sunt greco-catholici, si cari nu voru intielege limb'a poporului. Si ce voru fi atunci resultatele instructiunei? Invetiatorii ne-intielegundu limb'a eleviloru nu-i voru poté invetiá limba magiara, éra elevii necunoscundu limb'a invetiatoriloru, nu voru poté castiga cunoscintiele si iscusintiele acele, de cari au lipsa, pentru-cá dinsii ca cetatiani se-si promovedie atatu buna-starea loru propria, catu si fericirea patriei. De aci se vede, cumcà asertulu, cà limb'a (magiara) nu turbura limb'a si religiunea celoru alalte confessiuni, si aceloru alalte nationalitati, numai „in abstracto“ are valóre; pentru-cà déca analisamu cestiunea, aflamu, cà lucrulu in pracsa sta almintre, si totulu depinde dela aceea: cine si cum manipuledia limb'a?

Scimu cu totii, cà invetiatoriului nu este incredintiata numai propunerea obiecteloru, ci-i este incredintiatu si elevulu in totalitatea sa, adeca intielesulu lui, anim'a lui, in multe respecte si vointi'a lui, prin urmare intregu prunculu. Éra despre influinti'a, ce o are invetiatoriulu asupr'a eleviloru ne vomu poté convinge fórte usioru, déca vomu urmari cu atentiune resultatele educatiunei si preste totu ale instructiunei. Astfeliu dara nu atatu limb'a este aceea, care a produce anxietate, ci manipularea si consecintiele, ce trage dupa sene; cu distingere modalitatea aplicacei este, de care se póte omulu teme. Dela modalitatea aplicarii si manipularii depinde multu, celu mai multu inse aterna dela individulu, carui s'a incredintiatu esecutarea. Asia se póte intempla, — precum si pàna ací avemu casuri — cá educatiunea si instructiunea prunciloru poporului romanu greco-catolicu — pentru-cá se graiescu numai despre acest'a — se fia incredintiata in mani straine, nu dicu, cà pre totu loculu, dara voru fí casuri si me temu, cà ele nu voru fí numai singuratece. Si cum se póte asteptá, cá baserec'a respectiva, capii, organele constitutive si credintiosii ei se sufere cu nepasare una anomalia cá-si acést'a, si se privésca indiferenti la periclulu, carele provene de acolo asupr'a baserecei, in afaceri asia sante, asia sublime, asia momentóse si importante, cum este libertatea consciintiei, afacerile religiositatii si ale moralitatii — cà aceste sunt strinsu impreunate cu instructiunea, precum avui onóre a atinge, — déca acele voru fi incredintiate in mani straine; ba inca si pre terenulu sentiementeloru nationale, — pentru cari altii zeléza, pre catu numai li ajungu poterile. Dar' déca aceste acum le privimu cá intemplate relative la casuri sporadice, acusi mai tardiu in genere cine va poté garantá, cà decumva proiectulu acesta de limba va deveni lege, aceea nu-si va schimbá — nu voiu dice: acum, dara cu tempu, — natur'a, ce o are in tempulu de facia si pusetiunea sa de obiectu de invetiamentu nu o va schimbá cu pusetiunea limbei de propunere si in scólele confessionali ale nationalitatiloru.

Ministrulu Trefort: „Aceea nu sta in proiectu.“

Metropolitulu Vancea: „Legea trebue se fia cu prevedere.“ Apoi continua:

Ér atunci ce se va intemplá celu pucinu cu biseric'a mea? cu biseric'a romana gr.-catholica, pentru care limb'a romana este „conditio sine qua non,“ conditiune de esistentia, pentru-cà acésta este limb'a liturgica, rituale si eclesiastica, a bisericei gr.-catholice. Déca legea acésta cu tempu se va schimbá si limb'a statului se va prescrie de limb'a de propunere, ceea ce este possibilu, atunci conditiunea de esistentia a bisericei mele — vorbimu de

---

— Ce intentiune ai cu desemnurile aceste, rupse tacerea pasi'a.

— Le desemnediu pentru foi beletristice din Paris, replica Osterman.

— Precum se vede, ilustratiunile dtale nu voru castigá amici pentru Turci'a. — Francesii se voru indignâ de starea nóstra deplorabila.

— Desemnurile mele reoglindédia evenimentele de aci.

— Din punctu de vedere umanu concedu, ca se voru aflá ómeni cari se voru indignâ de starea nóstra miserabile, inse din punctu de vedere diplomaticu, negu, replica Mustafa. — Chiamarea artistului si a pressei nu este de a subminâ auctoritatea Statului. — Statulu trebue se se folosésca de tóte midilócele spre a-'si asigurá esistinti'a; de altcum, miseri'a a fostu, este si va fi totudéuna. — Subiecte de acestea, artistulu póte afla si airea, nu numai in Turci'a.

— Abia credu, Escelentia, se se póta observá undeva in lume, ce am vediutu aci in dilele acestea.

— Ce ai vediutu?

Osterman enara tractarea dura si tiranica manifestata fatia cu preotulu de pe strada.

— Nu cunosci rass'a acésta; séu cugeti ca ai observatu unu individu innocentu; te insieli. Preotulu respectivu e inamicu neinpacatu alu statului, despre ceea ce te vei convinge indata. — Mustaf'a scrise indata cateva linii pe o foitia si o predete sclavului seu negru.

— Dta esti elvetianu — continua pasi'a — spunemi la ce sunt espusi in timpulu de acum'a preotii catholici din cantonulu Bern, óre nu sunt esilati o multime? asia dar' trebue se fia pedépsa mai aspra decatu deportarea. — Artistulu rosi.

— Cu dorere trebue se 'mi aducu a-minte de tiraniele comise in cantonulu Bern — esclama artistulu, inse trebue se vina timpulu, candu tiranii din Bern voru fi respundietori pentru conduit'a loru, cà-ci poporulu nici candu nu se unesce in principii cu astfeliu de despoti. (Va urmá).

possibilitati — va fi periclitata ba inca si sublima ei missiune in lucrare va fi inpiedecata; si in decursulu tempuriloru póte-cà si succesele de pana aci inca ar fi espuse perirei.

Eu marturisescu, straluciti Domni Magnati! cumca proiectulu acesta de lege nu intru atata in sene-lu consideru de periculosu, ci mai vertosu dupa aplicarea si resultatele lui. Si déca relate la aceste cautu asupra venitoriului, nu potu se nu me implu de anxietate, inca si pentru sórtea bisericei mele, pentru-ca presentiescu, cà cu tempu — nu potu determina anume candu dara cu tempu — potu intreveni inpregiurari de acele, candu, pruncii credintiosiloru nostrii voru fi incredintiati pre man'a astoru feliu de individi, ale caroru principie religióse si morali, — de-si nu preste totu, dar' in parte — nu se voru póte inpacá se nu dicu, cà ele ar poté stá in contrastu, cu principiele bisericei nóstre acum acésta ar fi una edeverata calamitate pentru biserica, carea asia inca-si primesce credintiosii din scóla.

Pentru aceia cu adunca plecatiune me rogu de marit'a cas'a, se binevoiésca a lucrá intr'acolo, cá bisericele se póta conduce instructiunea si educatiunea pruncilor credintiosiloru sei ele insele, in limb'a loru propria, si se o póta terminá fara ingrigiri si pedece: se-i póta cresce in vertuti crestinesci si cetatiane, si anume in fric'a domnului, intru iubirea deapropelui, in modesti'a crestinésca, de care cu destingere in dilele nóstre avemu lipsa atatu de mare, in credintia neclatita càtra prea inaltulu tronu regescu, in amóre catra dulcea nóstra patria, onóre catra inaltulu regimu, supunere detorita legiloru; inse totu odata si in pietate fiiésca catra biseric'a maica, si in apretiarea nationalitatii loru. Si atunci patri'a va fi fericita, fericiti voru fi si cetatianii ei; asia este, fericite ar potea se fia si diversele nationalitati sub scutulu marei, poternicei, gloriósei Imperatie austro-ungare, in patri'a acésta, sub conducerea unui regimu patrioticu. Dara fericirea acésta numai asia póte fi reale, numai atunci va fi duratórie, déca si acele se voru inpartasi dupa mesura egale din conditiunile indestulirei, carea este bas'a fericirei, — ceea ce numai asia se póte, déca toti intr'o forma se voru folosí de drepturi si de libertatea determinata prin legi.

Pre bas'a acestoru, mariti Domni Magnati! si din causele preatinse proiectulu, ce se afla sub desbatere, asia precum e formulatu, nu-lu potu primí de substratu pentru desbaterea speciale.

Dela diet'a Ungariei.

Din desbaterile asupra inpunerei fortiate a limbei magiare.

(Urmare.)

Deputatulu A. Zay continuandu infrange pretecstulu ungurescu, produsu cá argumentu ca invetiarea obligata a limbei magiare ar avea totu-odata de scopu a inaintá pe popórale nemagiare in cultura. Oratoriulu este convinsu de contrariu, ca adeca invetiarea fortiata a limbei magiare va inpedecá pe popóra in progresulu loru, va si vatamá greu interesele statului. Zay combate si pe ministrulu Trefort cu argumente pedagogice si arata, ca in scólele satesci cursulu de invetiatura este cam numai de 6 luni pe anu cu càte 15 óre pe septemana; de aci incolo baietii sunt luati la lucrulu campului si preste véra uita $^3/_4$ din ce au invetiatu. Candu se invetie ei ungurésce, alaturea cu alte cunostintie absolutu necesare? Niciodata! Grünwald, Csengeri, Poor, com. A. Dessewffy au recunoscutu acestu adeveru in comissiune, prin urmare elu nu este vre-o doctrina heretica precum crede d. ministru, ci din contra planulu d. ministru este si va remanea unu esperimentu mai multu facutu pentru o fantoma. Ve erá prea de ajunsu articolulu XXXVIII din anulu 1868 cu care ati introdusu limb'a magiara, in tóte scólele medie de tóte specialitatile. Bine v'au spusu Csengeri, ca vocatiunea scóleloru elementare este cá baietii se'si castige cunostintie absolutu necesare pentru viatia, ér' nu cá se invetie limb'a magiara séu ori-ce alta limba afara de cea materna.

S'a disu, ca interesulu statului ungurescu pretinde cá neaparatu se se introduca limb'a magiara in scólele elementare. Eu negu acésta, pentru ca nu cunoscu absolutu nici o necessitate pentru statu de a inpune poporatiunei rurale limb'a magiara. Acésta nu are nici o trebuintia de alta limba afara de cea materna; prin urmare si acestu argumentu este unu fantomu. Cu totulu altele sunt caile si midilócele de a consolidá unu statu, ér' nu a inbracá pe poporu in costumu ungurescu.

Cu totulu alte idei dominasera in diet'a din anulu 1861 asupra cestiunei de fatia. Atunci se promitea nationalitatiloru marea si sarea. Comissiunea de nationalitati a dietei din acelu anu luase in unanimitate urmatoriulu conclusu: „Tóte poporale acestei tieri, adeca celu magiaru, slavu, romanu, germanu, serbu, ruténu etc. isi póte realisá drepturile loru nationale pe bas'a principiului de egalitate intre marginile unitatii statului pe temeiulu libertatii individuale si corporative in tóta libertatea fara cea mai mica restringere.“ Atunci K. Tisza ministrulu actuale nu s'au indestulatu nici cu atàta, ci a pretinsu se i se adopte amandamentulu alu carui sensu erá, ca acea dieta se simte obligata a considerá tóte pretensiunile fiacarei nationalitati in càtu acelea n'aru periclitá integritatea teritoriala si politica a tierei cá prim'a si cea mai inportanta problema a legislatiunei.

Se parea ca articolulu XLIV ar fi corespunsu doctrineloru manifestate in 1861 de a lasá pe popórale nemagiare cá se'si desvólte nationalitatea loru fiacare dupa poterile sale si ca in acestu punctu nu ar fi predominatu asia numit'a reservatio mentalis. Astadi eu facu apelu la consciinti'a d-vóstra si ve rogu cá se esaminati din nou acelu articolu XLIV fundamentalu si anume introductiunea lui sacramentala si apoi ve intrebu cum se póte periclitá statulu prin modest'a cerere a nemagiariloru cá se lasati scólele loru primare in buna pace. Ve rogu d-loru nu ve sguduiti temeliile statului d-vóstra, despre care unulu din professori cei mai renumiti ai dreptului de statu au scrisu in volumulu III alu operei sale: „Acea politica nationala unilaterala a Ungariei este falsa si stricatiósa.“

In fine deputatulu Zay respinge in termini tari consolatiunea ministrului ca limb'a magiara se va introduce in scólele nemagiare numai successive in 10—15 ani si se mira fórte ce causa potu se aiba pentru acésta urgentia febrila, pentru ca acésta sémana, cá si cum s'ar teme cineva ca preste vre-o 15 ani va veni vre-o alta potere, care va resturná tóte cu fundulu in susu. Mai in scurtu densulu tîne acésta lege de fórte periculósa si destructiva si i remane o singura consolatiune, ca aceea este o sterpitura a gardei renegatiloru, pe care mai curendu séu mai tardiu o va condamná chiar' natiunea magiara. In fine declara, ca conationali sei sasi se afla fórte nelinistiti si chiaru iritati prin acestu proiectu si asia ilu si respinge, facendu pe auctorii lui responsabili pentru urmarile fatali.

Presiedintele Slavy dice: ca ar fi avutu dreptu se ia de repetiteori cuventului dela Zay, dar' nu o a facutu spre a nu i dá pretestu si mai mare de reclamatiune, róga inse pe ceilalti oratori cá se fia mai obiectivi se nu irite nationalitatile si se nu provóce scene scandalóse.

(Va urmá.)

Revista politica.

Sibiiu, 20 Maiu st. n. 1879.

O proba mai eclatanta despre divergenti'a de opiniuni si de aspiratiuni ce domneste intre cele doue nationalitati dominante astadi in monarchi'a austro-ungara, nu ni se potea dá decatu cum ne ofere critic'a ce se face conventiunei austro-ungare-turcesci, relative la ocuparea pasialicului Novi-Bazar. In tempu ce press'a germana independenta de gubernulu din Vien'a cu „Neue freie Presse“ in frunte, declara ca acea conventiune nu este demna nici charti'a séu pergamentulu pe care au fostu scrisa si ca ea este o umilire pentru Austro-Ungari'a, press'a ungurésca din contra, lauda si felicitédia pe comitele Andrássy pentru ca au incheiatu o astfeliu de conventiune, prin care suveranitatea Sultanului asupra provincieloru ocupate remane nealterata si prin care monarchi'a nu se angajésa nici la anecsiunea si nici la ocupatiunea definitiva a aceloru doue provincii, ci se multiumeste cu modestulu rolu de a fi administratoriulu provisoricu alu aceloru provincii turcesci.

Fatia cu aceste interpretari vinu diarele oficióse ale comitelui Andrássy si ne spunu, ca inportanti'a si punctulu de gravitatiune alu conventiunei cu Turci'a se nu o cautamu in coprinsulu ei tecstualu, ci in aceea ce nu se coprinde in ea, adeca in aceea ce se póte ceti printre renduri. Avemu deci a face cu unu rebus diplomaticu, séu ca pre langa tecstulu acelei conventiuni dejá publicatu mai ecsista inca si o alta conventiune secreta, cu care apoi la tempulu seu ne va face comitele Andrassy o placuta surprindere. Se avemu deci pacientia si se ne incredemu genialei conduceri a comitelui Andrássy acarui macsima este ca: secretulu este garanti'a succesului.

Erá de prevediutu ca cuvintele pe care le au esprimatu caval. A. de Schmerling cu ocasiunea serbarei iubileului seu de 50 ani de servitiu, la banchetulu ce i s'a datu de catra societatea de sciintie din Vien'a alu carei presiedinte de onóre este iubilariulu, — ca adeca: elu are firm'a credintia ca déca si nu elu, dar' copii si nepotii sei voru ajunge a vedea o Austri'a unita, voru face o rea inpressiune asupra magiariloru.

Respunsulu si ecoulu ce 'lu aflara aceste cuvinte in press'a ungurésca probédia si de astadata, ca numele lui Schmerling inca totu n'au incetatu de a esercitá vechi'a sa influintia asupra unguriloru. Asia intre altele „Pesti Naplo“ (Nr. 118 din 15 Maiu) scrie: „Niminea nu se mai teme de noi. Blandulu nostru gubernu a facutu pe Schmerlingii se crédia, ca Ungari'a s'au coptu pentru ei. Dar' calcululu loru este falsu, pentru ca venindu cris'a si candu va fi claru, ca actualulu sistemu de gubernare este inpossibile: atunci natiunea magiara nu se va indreptá spre Austri'a, ci mai curendu este de temutu, ca ea va face responsabila pe Austri'a pentru gresialele gubernului seu si K. Tisza n'au lucratu pentru cav. de Schmerling, ci au lucratu orbeste pentru politic'a lui Kossuth.“

Mai claru decatu asia nu póte cineva se amenintie cu revolutiunea. Dar' acésta este o vechia si cunoscuta maniera a unguriloru, ori de cate ori nu li se face pe voia séu li se cere contu de faptele loru.

Esperientiele facute in 1848 precum si purtarea unguriloru dela 1867 in cóce nu voru fi in stare a i face insa se uite, ca ei astadi sunt isolati si s'au isolatu cu totulu chiar' inlauntrulu fruntariei regatului loru si ca o revolutiune ungurésca nu ar avea pentru ei unu altu resultatu, decatu o a doua editiune a capitularei dela Világos.

Cuventulu de tronu prin care s'au inchisu in 17 l. c. sessiunea parlamentului austriacu din Vien'a ce a duratu aprópe siése ani incheiati, nu coprinde nimicu inportantu asia, ca ea se póte numi incolora. Se vede, ca ministeriulu Stremayr-Taaffee si-a reservatu espunerea programului seu politicu, pana dupa alegeri, candu se va deschide noulu parlamentu, in care se astépta si presenti'a boemiloru.

Acum in Austri'a sunt la ordinea dilei agitatiunile electorale, professiunile de credintia si prin urmare o abondanta plóie de programe politice ale diferiteloru partide si fractiuni politice. Despre fisionomi'a noului parlamentu austriacu, astadi nu se póte predice nimicu siguru, totu atatu de pucinu precum mam'a nu este in stare a predice genulu copilului pe care ilu va naste.

Trecendu preste fruntariele austro-ungare vomu aflá, ca situatiunea in Orientu continua a fi incurcata si nesiguru cá si pàna acuma. Russi au inceputu evacuarea Rumeliei orientale si a Bulgariei. Dar' este o intrebare fórte indreptatita, déca acea evacuare nu este numai o stratagema prin care diplomati'a russésca vrea se probedie Europei, ca in acele provincii va domni pace si liniste numai déca ele voru fi puse subt protectoratulu russescu. Celu pucinu, scirile ce vinu din acele provincii ne vorbescu despre o nesigurantia fórte mare a situatiunei si ca bulgari sunt preparati pentru o noua insurectiune. Asemenea se afirma si despre Albanesi.

Omulu bolnavu din Constantinopolu s'au datu cu totulu in manile Russiei si tramiterea lui Osman Pasia, leulu dela Plevna, la curtea russésca din Livadi'a este o proba mai multu, ca influinti'a russésca este astadi predomnitóre in Turci'a.

Resbelulu Angliei cu Afganistanulu se póte considerá cá si terminatu. Noulu Emiru Iacub-Khan, fiiulu reposatului Sir-Ali, s'au dusu in taber'a englesésca unde va incheia pace cu englesi. Nu sunt totu asia de fericite armele englesesci in resbelulu din Afric'a cu Zulu-Cafrii, cari se tînu bine, se batu bine si sunt bine organisati. Gubernulu englesescu va trebui se mai tramita inca trupe considerabile pentru cá se póta invinge pe inamicii sei.

Este inveselitóre si linistitóre scirea ce ne aducu telegramele din Bucuresci, ca intr'o adunare electorala d. Emiliu Costinescu simpathiculu si spiritualulu deputatu si redactoru alu „Romanului“ a propusu urmatórea deslegare a cestiunei Jidaniloru si adeca: Se se acorde drepturile de cetatiénu romanu si deplina egala indreptatire tuturoru jidaniloru, cari s'au nascutu in Romani'a, cari n'au fostu nici odata subt protectiune streina si cari s'au supusu legei de inrolare. Adunarea la care au participatu preste 2000 persóne au primitu fórte favorabilu solutiunea propusa si au aplaudatu cu frenesie pe oratorulu. Despre resultatulu alegeriloru facute se scie, ca ele sunt favorabile gubernului actualu si ca marea maioritate a Constituantei va fi national-liberala.

Transilvani'a.

— Sibiiu. — (Dela sinodulu archidiecesanu.)

(Urmare.)

— In Siedinti'a IX. deputatulu Dr. N. Popu face urmatórea interpelare:

1. Ce este caus'a traganarei atatu de pagubitóre pentru archidieces'a nóstra a punerei in lucrare a arondarei protopresviterateloru?

2. Are de cugetu cons. arch. a pune in lucrare acestu conclusu sinodalu? Candu, si cum?

Presidiulu respunde imediatu la acésta interpelatiune si desfasiurandu stadiulu in care se afla cestiunea arondarei protopresviterateloru, arata cà proiectulu arondarei, asternutu congresului nu este inca incuviintiatu, prin urmare arondarea nu se póte pune in lucrare. Consistoriulu insa a ingrijitu si pana acum, cá acolo unde necessitatea este suprema, cá protopresviteratulu se se intregésca, si va cautá si in viitoriu, cá organismulu administrativu se nu sufere prin traganarea arondarei protopresviterateloru.

Interpelantele se declara multiumitu si sinodulu ia respunsulu presidiului spre sciintia.

Deputatulu Ioanu Botén u face doue propuneri:

a) Tractulu Orastiei pe venitoriu se se considere cá unulu de clas'a a II-a, daca nu de clas'a a III-a.

b) Luandu in consideratiune, cà tractulu Orastiei este mai mare si poporatiunea mai numerósa decatu a Devei propune, cà loculu de scrutiniu la alegerea deputatiloru clericali si mirenesci la sinodulu arch. se se stramute dela Deva la Orastia.

Ambele propuneri se transpunu comissiunei pentru propuneri.

La ordinea dilei se afla: Raportulu comissiunei bisericesci. Referentu dep. Dr Avramu Tincu.

Propunerea deputatului Ioanu Popea, care privesce scurtarea serviciului bisericescu, tînerea de cuventari celu pucinu odata intr'o luna, se transpune prin presidiu la sinodulu episcopescu, pentru a insistá acolo pentru deslegarea ei amesuratu recerintieloru timpului si a impartasí acestui sinodu resultatulu in sessiunea venitóre.

Raportulu consistoriului cu privire la parochiile vacante se ia spre sciintia, insarcinandu pe consistoriu a luá tóte mesurile de lipsa pentru intregirea catu mai in graba a parochiiloru vacante.

Raportulu consistoriului cá senatu bisericescu despre activitatea sa pe anulu 1878 se ia in generalu spre sciintia, cerendu-se pe viitoriu completarea lui prin unele conspecte tabelarice, si rapórte speciale (d. e. despre institutulu pedagogicu teologicu).

Comissiunea petitionara (referentu Absolonu Todea) raportéza despre rugarea adm. prot. Dion. Chendi pentru ajutoriu pe sém'a scólei din Mediasiu si despre petitiunea emeritatului protopresbiteru Zacharie Boiu din Sighisiór'a pentru acordarea unei remuneratiuni de pensiune; cea dintaiu se transpune consistoriului, a dóu'a se da comisiunei financiare. Comissiunea organisatóre (referentu Sabinu Piso), raportédia despre unele petitiuni in afaceri ale arondarei protopresbiterateloru, cari tóte se transpunu consistoriului.

— Siedinti'a X. La ordinea dilei: Raportulu comissiunei organisatóre. Referentu dep. Sabinu Piso.

Propunerea de. I. cav. de Pusicariu, cá pe venitoriu schimbandu-se punctulu resp. din regulamentulu seminarialu, se se faca in siedinti'a consistoriului plenariu.

Regularea mentionata a alegerei profesoriloru seminariali sinodulu o amanà pe alta sessiune, indrumandu-se consistoriulu archidiecesanu, a pregati pe atunci o propunere motivata in acésta privintia.

Raportulu consistoriului despre punerea in lucrare a conclusului sinodalu Nr. 110/1878 pentru facerea de proiecte de statute pentru crearea unui fondu spre dotarea parochieloru, si a unui fondu pentru dotarea scóleloru.

Sinodulu adópta parerea consistoriului, cà se se faca aceste proiecte de statute la unu timpu mai oportunu, dar' intr'aceea se se resuscitedie circularele consistoriale emanate in cestiunea infiintiarii acestoru felu de fonduri.

Urmédia la ordine raportulu comissiunei scolare (ref. Dr. N. Popu). Proiectulu unui statutu pentru infiintiarea de reuniuni invetiatoresci, presentatu de consistoriulu archidiecesanu, si se decide: neapartînendu conpetentiei sinodului, se reléga la consistoriu, cá acesta se dea indrumarile necesare pentru infiintiarea reuniuniloru invatiatoresci.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului".

— (Fagarasiu, 14 Maiu 1879.) — In nr. 33 a. c. alu diuariului „Observatoriulu" a esitu unu articlu sub titlu: „Unu scandalu in scól'a mag. de statu din Fagarasiu. Scólele romane confessionali si adunarea muncipale."

Aparitiunea acelui articolu me indreptatiesce a deduce, cà onor. Redactiune éra a primitu dela corespondentele seu una dare de séma despre lucrarile consiliului municipale a Fagar. si despre alte afaceri de interesu publicu, care dupa datin'a sa, si-a adusu a-minte si de modest'a mea persóna, precum se vede din alineatulu ultimu alu articlului.

Marturisescu, cà déca acea relatiune esiá cá alte mai multe, anonima, datata de langa Oltu, Galatiu etc. tacému, nu stamu de vorba cu unu referinte mascatu, pentru cà poporulu romanu din acestu comitatu bine scie, cà lucrurile nu stau asia precum le vede corespondentele de a casa; de alta parte 'mi place a crede, cà onor. publicu nu usioru crede la insinuatiuni anonime.

Acum însa se a schimbatu situatiunea: onor. Redactiune publicandu acelu articlu in estrasu, s'a facutu quasi solidara cu corespondentele seu.*)

Dreptu aceea din consideratiune catra Onorat'a Redactiune si pentru prestigiulu diuariului ensusi, si in interesulu adeverului voiescu a rectificá cele dise despre mine in acelu articlu, si rogu cu stima pre On. Redactiune se binevoiésca a publicá cele petrecute in adunarea municipale, in càtu stau in legatura cu scólele romane confessionali.

Premitu, cá eu nu voiu atinge numele nimerui, ci voiu espune lucrulu càtu se póte de obiectivu.

Consiliulu municip. din Cott. Fagarasiului in 29 si 31 Martie s. c. a tienutu siedinti'a generale; corespondentele inse precum se vede, a relatatu in Maiu, si asia nu e mirare, déca pre langa tóta bunavointi'a nu fu in stare a espune lucrulu cum a decursu, a scrisu dara cum l'a taiatu capulu, cá unulu carele nu duce notitie. De asta data voiescu a'i ajuta memori'a, care nu-i prea este fidela, éra la alte ocasiuni ilu rogu se poftésca notitiele mele, déca voiesce a pasí in publicu. Éca dara istoriculu:

In siedinti'a prima a consiliului munic. la 29 Martie dupa terminarea Presidialeloru, s'a perlesu raportulu V. Comitetului despre administratiune pre a. 1878, si indata s'a inceputu desbaterea aceluia, candu am intratu si eu in sala.

Dupa una discusiune animata, la carea au luatu parte mai multi membrii, s'au cristalisatu dóue propuneri.

Prim'a propunere a fostu: „Raportulu se se respinga, si Vice-Comitele se fia provocatu a face altulu."

Motive mai insemnate ce au adusu unii si altii pentru acésta propunere au fostu aceste: cà raportulu contîne mai numai date si cifre, tace despre scaderile administratiunei, despre neregularitatile ivite in privinti'a intimariloru, a evidentiei asupra repausatiloru; cà raportulu nu contîne propuneri si motiuni, cu privire la invetiamentulu popolaru nu arata scaderile, cà scólele romane sunt miserabile decadiuite, si cà acele inainte de 20 ani au fostu mai in flóre decàtu in presinte. Adaugu cà aceste vorbe tendentióse au escitatu murmurare publica. S'a disu mai departe, cà nu se vede in raportu esprimata „sublim'a idea de statu" magasztos állam eszme etc. si nu este reflesulu cuventului presidiale; cà nu vorbesce despre regularea Oltului, despre promoverea agriculturei, despre cali etc.

A dóu'a propunere fù: „Raportulu se se dea unei comissiuni spre a'lu studiá, si a face propuneri, cá in alta di se se pronuntie insasi adunarea." Motive se au adusu, cà raportulu nu se baseza pre adeveru, cà pertractarea remaseloru*) se considera cá lucruri de Domineca, cà procesele in cause bagatele se aflá in stadiu si mai reu; primarii nu aducu sententie, si nu esecuta nimicu, cà organele politice nu esecutéza lipsele de absentia dela scóle, cari sunt in stare de desperatu etc.

Vorbitoriulu s'au provocatu la mine in privinti'a esecutarei listeloru de absentia, si asia me a constrinsu de voia de nevoia se vorbescu si eu.

Amu cerutu dara cuventu, si cu notitiele in mana am respunsu la toti antevorbitorii, mi-am esprimatu mai antaiu bucuri'a vediendu cà densii pórta asia mare solicitudine de binele poporului, li-am aratatu cà ingrijirile mare parte nu le sunt fundate, pentru cà Comissiunea administrativa cá singura competenta luase dejá mesurele cuvenite pentru delaturarea unoru scaderi memorate aci. Cu privire la instructiunea popolara am constatatu, cà organele politice nu esecuteza listele de absentia dela scóla, din care causa nu frecventédia scól'a toti pruncii de scóla, dara totu odata am respinsu insinuatiunea, cà scólele romane ar fi de desperatu si miserabili; am declaratu, cà poporulu romanu, cá si alte popóra de tali'a lui, nu póte progresá in galopu, ci pre incetulu, si cà progresulu preste totu, de si nu este brillantu, la totu casulu însa imbucuratoriu, facia cu trecutulu. Me am provocatu la auditori, de intre cari cei mai multi sunt membrii ai Eforieloru scol., si de tóte partile mi au respunsu cu cuvintele; „Asia este".

Aceste premise, am propusu, cá raportulu se se ia spre sciintia; V. Comitele se fia provocatu a veghiá, cá organele sale subalterne se dea sucursulu necessariu, cá asia instructiunea popolara se inaintedie; se se esecutedie listele de absentie dela scóle in intielesulu legei, éra cei ce au sciintia despre atatea scaderi, se faca propuneri la adunare in alta di, cá se se desbata si decida. Desbaterea a urmatu dupa aceea inca mai cu mare vehementia, pàna candu si-a spusu fia carele ceea ce au avutu la ânima, éra dupa inchiaiere s'au pusu la votu, si propunerea mea a fostu primita cu maioritate de voturi. Aceea, cà cine si càti au votatu pro, séu contra, nu sciu, cà nu am controlatu, cu atatu mai pucinu am facutu pressiune prin semne, cá se voteze cineva pentru dens'a.

Adaugu cà zelozii ingrijitori a-i scóleloru romane nu au facutu propuneri spre „a remediá reulu" despre carele au graitu, de unde am causa a deduce, cà cu totulu alta intentiune au avutu, candu au stigmatisatu scólele romane cu epitetele de miserabili, de cadiute etc. in catu s'au miratu auditorii de alta nationalitate.

In fondu ambele propuneri din urma sunt un'a, cà-ce in legatura cu raportulu potea face oricine propuneri preste propuneri, cá se se delature scaderile ventilate.

Asia au decursu dara acelu lucru, si din partea mea lasu cá On. Redactiune si On. publicu cetitoriu se se pronuntie, déca eu am scapatu din vedere prosperarea scóleloru romane confessionali, ori daca au avutu cineva motivu a suspiná, „cà pucina sperantia de indreptare ne mai remane".

Nu potu a nu-mi esprime mirarea, despre audaci'a unoru barbati, cari fara de a cercetá vreo scóla, fara de a luá la mana unu planu de invetiamentu, striga in lumea larga, cà scólele romane sunt miserabile, sunt de desperatu etc; ómeni cari in trei ani au portatu titlu de inspectoru scolariu de frecventare, si in acei trei ani nu au visitatu odata scól'a.

Pre acesti zelosi barbati ii reflectediu, cà tocma acum li se dà buna ocasiune a face diagnosa asupra scóleloru romane. Cu finea lui Maiu a. c. se facu esamene semestrali. Poftésca dara la esamene, se védia cum sta invetiamentulu poporalu; atata insa le descoperiu, cà diurne 20–30 fl. nu sunt.

Dupa aceea la randulu loru potu face propuneri ori in diuaria, ori privatu, si eu ii asigurediu, cà le voiu fi recunoscatoriu.

Micu m. p.

*) Tocma din contra, fiindu-cà acela comparatu cu alte multe corespondentie de natur'a lui erá scurtu, ilu publicaramu intocma, schimbandu numai ici-colea càte ceva in stilu, ceea ce ni se intemplà desu. De altumentrea redactiunile sunt obligate a conservá càte unu anu intregu originalele, dupa care publica conceptele altora.
Not'a Red.

Sciri diverse.

— (Unu nou generalu austriacu.) Precum scriu diariele din Vien'a, principele de coróna archiducele Rudolf va fi denumitu in curendu generalu in armat'a austriaca si isi va stabili resiedinti'a in Prag'a, unde precum se dice, se va duce la tómna si M. S. imperatulu cá se petréca mai multu tempu acolo.

— (Escelentiele L. L. ambii mitropoliti, Dr. I. Vancea si Mironu Romanulu, s'au reintorsu dela B-Pest'a la resiedintiele loru. Mitropolitulu din Blasiu a sositu acasa in 3/15 Maiu si precum ni se relatédia, a fostu primitu cu solemnitate din partea capitului, alu corpului profesorale si de catra inteligenti'a din Blasiu.

Escel. Sa mitropolitulu Mironu Romanulu inpreuna cu deputatulu dietalu d. P. Cosma a sositu dumineca in 18 l. c. la 1 p. m. La gara a fostu intempinatu de unu frumosu numeru de fruntasi romani din locu, ér' in resiedinti'a mitrop. a fostu asteptatn de catra membrii consistoriului in corpore. Ilust. Sa vicariulu mitropol. N. Popea a bineventatu pe Escel. Sa prin o cuventare frumósa, la care primi unu respunsu multiumitoru.

— (Denumire). Dr. Gustav Lindner, directorulu si profesorulu ordinariu dela facultatea de dreptu din Sibiiu, a fostu denumitu prin decretu imperatescu d. dto 3 Maiu, profesoru la facultatea de dreptu dela universitatea din Clusiu. Acésta denumire séu mai bine disu amovare, se póte considerá cá unulu din primele simptome reale, cà dilele facultatii de dreptu din Sibiiu sunt numerate si ca ea va fi desfiintiata. Acésta vechia academia, careia Transilvani'a si in specialu natiunea romana are de a multiami mai multe generatiuni de juristi si functionari distinsi, cade si ea victima sistemului actualu si tendintiei sale de magiarisare. Nu va trece multu tempu si in urm'a noului proiectu de magiarisare, voru avea aceeasi sórte si gimnasiele de statu unguresci. Se pare, ca se lucra in modu sistematicu, cá pe terenulu instructiunei in Ungari'a si Transilvani'a càtu mai curendu se domnésca o seceta cumplita.

— (Multiamita publica.) Reuniunea romana de cantari si musica din Oraviti'a esprima adunc'a sa multiamita Onorat. Institutu de creditu si de economi'a „Albin'a" pentru ajutoriulu de 50 fl. v. a. ce i-a votatu in ultim'a sa adunare generala.

Reuniunea nóstra se mandresce de acésta distinctiune si nu póte ascunde bucuri'a, cum ca Onorat. Institutu „Albin'a" tinde pre langa promovarea intereseloru materiale ale natiunii, a spriginí si interesele ei culturale.

Dorimu cá aceste straduintie se fia pururea incoronate de bunu sporiu.

Oraviti'a in 17/5 Maiu 1879.

Joanu Novacu, pres.
E. Traila, v.-pres.

— (Unu imperiu cu patru dieci si patru popóra.) Intr'o carte aparuta de curendu, englesulu Lutham enumera urmatórele popóra care locuescu in Russi'a si adeca: Russi, Germani, Poloni, Armeni, Turci, Turcomani, Tatari, Lituani, Tungusi, Jacarigi, Korjaci, Aleuti, Ciucii, Eskimosi, Prussiani, Persi, Karaimani, Mongoli, Nogaitieni, Kipzaci, Meszeriaci, Teptiari, Kirghisi, Jakuti, Karakalpaci, Ugrii, Romani, Ruteni, Ciavusci, Ugronzi, Fini, Laponi, Tîgani, Greci, Permiaci, Ziriani, Wotiaci, Mordrini, Ceremisi, Woguli, Ostiaci, Samoiedi si Lotisti. Tóte aceste popóra vorbescu limbele loru proprii, séu celu pucinu idiomele loru proprii.

Cursulu moneteloru in val. austr.

Vien'a, 19 Maiu.

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.55 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.36½ „
Imperialu rusescu	„	9.58 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.70 „
Sovereigns englesi	„	12.— „
Lira turcésca	„	10.58 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	—.— „

Incunosciintiare.

Incependu dela 15 Maiu a. c. mi-am mutatu cancelari'a advocatiala dela Ving'a la Beciche-reculu-Mare (comitat. Torontalu). Cancelari'a mea se afla in strad'a principala casele Joanovici Nr. 523.

Demetriu Selageanu.
(72) 1 Advocatu.

Spre sciintia.

De órece agio variadia fórte tare — astadi costa 1 leu 46.^{825} cr. v. a. — si cu deosebire din causa ca porto postalu din Romani'a este scumpu, eu socotescu leulu cu 50 cr. Prin urmare la mine costa:

Seri'a intréga a classiciloru romani, coprindiendu operile complete ale lui V. Alexandri, Const. Negruti si poesiile lui Dim. Bolintineanu in 12 vol. brosiate 25 fl. v. a. ér' legate frumosu in 11 volume 32 fl. 50 cr. v. a.

Din contra, la comande din Romani'a nu pociu primi biletele hipotecarie séu timbrele postale, decàtu socotindu leulu à 45 cr. v. a.

Sibiiu, 20 Maiu 1879.

W. Krafft.

Editoru si redactoru respons. **G. Baritiu** in Sibiiu.

Tipariulu lui **W. Krafft** in Sibiiu.